

Jonge bloemknoppen
(Foto: Mariëtte van Beek)

Hoe prachtshubwortel rondscharrelt

Ditmaal twee bijdragen, van Hein Koningen en Wim Baas, over ervaringen met prachtshubwortel. Volgens de boeken een parasiet die op houtige gewassen, met name wilg en populier leeft. Uit deze ervaringen blijkt dat je nog wel eens voor verrassingen kunt komen te staan. De redactie houdt zich aanbevolen voor meer ervaringen.

Hein Koningen

Van prachtshubwortel (vroeger: paarse schubwortel) is bekend dat hij prima op elzen en wilgen groeit. In Vlaanderen heb ik hem vele jaren geleden gezocht en gevonden – op canadese populier, els en hazelaar. Op wilg groeide hij bij Sipkes aan de Tenellaplas rijkelijk, plekken van vele vierkante meters. Hiervan kreeg ik van Sipkes een grote pol mee. In Amstelveen groeit ie al jaren op schietwilg, struikwilgen, Canadese populier en els. Als de grond maar lekker vochtig tot nat is. Hoewel bremrapen te boek staan als parasiet is prachtshubwortel in mijn tuin niet echt kieskeurig: ik plantte hem op Japanse kers en vijg. Later zat hij ook op de ernaast groeiende ruwe berk en vooral ook in de composthoop, tot 70 cm hoog! Inmiddels is het ruim 40 jaar gele-

den dat ik prachtshubwortel in mijn tuin plantte. Steeds groeide de plant op de plek van aanplant en directe omgeving. De berk moest helaas vorig jaar worden gekapt. Nu blijven daar nog over wilde mispel, een oude cultuur-jeneverbes, vijg, een restant van de oude, kleine composthoop en langs het klinkerpad bij de schuur een oude, smalle spoorbiels.

In de loop der jaren trof ik nakoelingen van de schubwortel door een groot deel van de tuin, tot aan de gevel van het huis, zo'n twaalf meter van de oudste groeiplek. Ook kwamen ze spontaan op in gevulde bloempotten, tussen de planten en zag ik ze opduiken in de voegen van stenen ónder daarop staande grote, aardenwerken bloempotten (onder de pot is het veel vochtiger dan ernaast). Precies als bij de

foto van klimopbremraap op de voorzijde van Oase herfst 2016. Zo scharrelt de schubwortel rond maar tot nu toe leidde dit niet tot een nieuwe, blijvende groeiplek. Hoe de zaden op al die plekken komen is me niet bekend. De plant zelf kan haar grote, zwarte zaden (ongeveer zo groot als die van de geurlathyrus) 1 – 1 ½ meter wegschieten. Hoe ze verder weg komen heb ik niet kunnen waarnemen. Misschien doen de mieren dat.

Schubwortelknoppen aan de voet van de klimop
(Foto: Mariëtte van Beek)

Voorjaar 2015 zag ik tot mijn genoegen dat op de bijna 50 jaar oude stamvoet van de Klimop - cv 'Sagittifolia' - een jonge schubwortel was gekomen. Voorjaar 2016 bloeide hij met enkele bloemen. De plek is tegenover de aanplant- en oudste groeiplek, aan de andere kant van het klinker voetpad dus. De plant ontwikkelde zich voorspoedig en trok zich vrijwel niet onder de grond terug zoals ze 's zomers gewoon is te doen. Dat kan ook niet want schuurmuur, klimopvoet en klinkerbestrating laten dat niet toe. Begin december 2016 viel me op dat de plant flink in omvang was toegenomen. Mede door het vochtige en vooral zachte weer van dit najaar leek ze nog verder tot ontwikkeling te zijn gekomen. Volop in de groei dus. Half december leken in de korte stengels met schubben al kleine bloemknoppen zichtbaar. Inmiddels ontwikkelde de plant zich verder, zo ongeveer als je dat 'normaal gesproken' in het (vroeg) voorjaar kunt waarnemen bij haar eerste bovengronds verschijnen. Het is voor het eerst in al die jaren dat de schubwortel zo vroeg in het winterseizoen zo duidelijk bovengronds komt. In mijn herinnering nooit eerder gezien. Nu ik dit schrijf, half januari 2017, is het vriezend weer. De plant op de klimopvoet heeft niet de mogelijkheid zich terug te trekken in de strooisellaag en geniet dus geen enkele bescherming tegen vorst. Heel vroeg in het voorjaar verschijnende planten in de volle grond heb ik zich wel zien terugtrekken als het ging vriezen. We moeten dus afwachten om te ervaren hoeveel vorst de prachtschubwortel kan hebben.

Prachtschubwortel is een geheimzinnige plant, z'n wetenschappelijke naam is dan ook *Lathraea clandestina* (Foto: Machteld Klees)

Wim Baas: Parasiet op plantenwortels of op bodemschimmels?

Vrijwel alle planten zijn groen en daardoor zelfvoorzienend qua energie. Voor hun voorziening met water en mineralen zijn de vaste planten - meer dan negentig procent van het totaal - afhankelijk van het wereldomspannende zoetwater-reservoir dat aanwezig is in het netwerk van bodemschimmels. Ze zijn daaraan gekoppeld met een door de plant en bodemschimmels gemeenschappelijk gevormd sponsachtige interface, de schimmelwortel of mycorrhiza. In ruil voor de samenwerking ontvangen de bodemschimmels suikers en dood plantenmateriaal (strooisel, humus) als energiebron. Plant-schimmel symbiose dus.

Schubwortel wordt meestal gezien als parasiet, een plant zonder bladgroen die voor z'n energiebehoefte afhankelijk is van andere planten. Daar kun je echter vraagtekens bij zetten. Prachtschubwortel groeit met een vrijwel ondergronds, sponsvormig gekamerd weefsel in een extreem humeuze bodem. In ons geval een met veengrond gedempt deel van een veenplas, in de schaduw van een strooiselrijke bosrand met o.a. een al 35 jaar oude

watercypres, taxus, hazelaar en berk. Net als bij andere bremrapen ontbreken groene stengels of bladeren. Alleen de vanaf maart verschijnende felpaarse bloemen bewijzen dat de paddestoelachtige substantie een hogere plant is.

'Saprophytische' planten zijn voor hun energie afhankelijk van strooiselvertering door schimmels, zoals het vogelnestje en stofzaad. Deze afhankelijkheid van bladgroenloze planten van schimmels wordt 'mycoheterotrofie' genoemd. Ook voor prachtschubwortel lijkt dit van toepassing. In hoeverre een directe verbinding met (boom)wortels daarbij van belang is moet wellicht nader onderzocht worden. Hoe verloopt de kieming van de zaden van deze door mieren verspreide planten? Hebben de kamers in de plant betekenis voor mieren? Ook de paarse bloemkleur, vergelijkbaar met die van Blauwe bremraap zou kunnen duiden op een sterk schimmelgebonden groei. Is dat een bescherming tegen licht?

Kortom, er zijn nog veel vragen.

Wim Baas is eigenaar van de Moeras- en Stinzenplantentuin, Westbroek (zie agenda)

Zie ook: Weeda, E.J. et al. 1988. Nederlandse Oecologische Flora dl.3, p. 237-238.